यक्स्याः । द्विघ्नाः खनागाङ्कगजांश ८९८ हीनाः प-
स्वाङ्क ६५ भक्ताः प्रथमान्विताः स्युः । मासाः पृथक्
ते द्विगुणास्त्रिपूर्णबाणाऽ ५०३धिकाः स्वाङ्कन्दपांश १६९
युक्ताः । त्रिभि ३र्विभक्ताः फलसंयुतपूर्वं मासौघतुल्यैश्च
गटैर्युतं स्यात् । सपातसूर्योऽस्य भुजांशका यदा मनू
१४नकाः स्यादुपग्रहणस्य सम्भवः"गि० । "कलिस्थादे-
रारभ्य गताब्दा द्वादशगुणाश्चैत्रादिगतमासयुताः पृथ-
क्स्था द्विघ्नाः स्वकोयेन गजाङ्काद ८९८ भागेनोनाः
पञ्चपञ्चा ६५ भक्ताः फलमधिमासाः । तैः पृथक्स्था
युतास्ताश्चान्द्रा मासा भवन्ति । अत्रोपपत्तिस्त्रैराशिकेन ।
यदि युगरविमासैः ५१८४०००० युगाधिमासा १५९३-
३००लभ्यन्ते तदैभिः कलिगतैः किमिति । अत्राधि-
मासानामर्थेनानेन ७९६६५०गुणकभाजकावपवर्त्य तैः
जातं गुणकस्थाने द्वयम् भागहारस्थाने पञ्चषष्टिः
किञ्चिदभ्यधिका ६५।४। २१। अतः पञ्चषष्टिगुणानाम-
धिमासानां १०३५६४५००द्विगुणानां रविमासानां च
१०३६८०००० यदन्तरं ११५५००। तेन द्विगुणा रवि-
मासा भक्ता लब्धमष्टाङ्कगजाः ८९८। तैर्द्विगुणाः कलि-
गतमासा भाजयाः । यल्लभ्यते तेन तान् वर्जितान् कृत्वा
पञ्चपञ्चा ६५ भागे हृतेऽधिमासा लभ्यन्त इत्युपपन्नम् ।
तैरधिमासैः पृथक्स्था युतास्चान्द्रमासाः स्युः । ते चान्द्र-
मासाः पृथग्द्विनिघ्नास्त्रिपूर्णबाणैः ५०३ सहिताः स्वको-
येनाङ्कन्दपांशेन १६९ युक्तास्त्रिभिर्भाजयाः । फलसंयाद्यं
पाक्षम् । तानंशास्त्रिंशता ३०विभज्य फलं राशय-
स्तदुपरि स्थाप्याः । राशिस्थाने मासौघतुल्या राशयश्च
लेप्याः । एवमसौ सपातसूर्यो भवति । तस्य भुजांशा
यदि चतुर्दशभ्य १४ ऊना भवन्ति तदा चन्द्रग्रहणस्य
सम्भवो वेदितव्यः। अत्रोपपत्तिः। ग्रहणं हि मानैक्यार्धा-
दूने विक्षेपे भवति। चन्द्रग्रहे मध्यमं मानैक्यार्धं षट्पञ्चा-
शत् कलाः६५। सूर्यग्रहे द्वात्रिंशत्३२। षट्पञ्चाशत् कलाः
शरो द्वादशभिर्भुजभागैर्भवति (चन्द्रग्रहे)। द्वात्रिंश-
न्मिताः सप्तभिर्भुजभागैर्भवति (रविग्रहे)। अतः स विक्षेपः
सपातेन्दोः साध्यते । दर्शान्ते यावान् विधुस्तावानेव
रविर्भवति । पौर्णमास्यन्ते तु षड्भाधिकस्यापि भुजस्तुल्य
एव । अतः सपातार्काद्विक्षेपः कृतः । अतः सपातसूर्य-
साधनेऽनुपातः । तत्रार्कपातयोः कल्पभगणानामैक्यं
द्वादशभिः १२ सङ्गुण्य राश्यात्मकं कार्यम् । यदि कल्प-
चान्द्रमासैरेभिः ५२१२२३०००० रेते राशयो ५४६२-
७७३४०।६लभ्यन्ते तदैकेन किमिति लब्धमेको राशिः १,
शेषं त्रिंशता ३०सङ्गुण्य तेनैव हारेण भागे क्षियमाणे
लब्धं पूर्णम्०। शेषं भागांशा अधश्छेदश्च ३५८०२०२०
४८०/५३४३३३००००। छेदत्रयेन१७८११००००
छेदेऽपवर्तिते जातं त्रयम्३ । तेनैव छेदत्रयेन भाज्य-
राशावपवर्तिते जातं द्वयम् २ । शेषार्धेन शेषे ३१०८२
०४८०ऽपवर्तिते जातं द्वयम् २। पूर्वच्छेदस्य त्रयेण च
शेषार्धेनापवर्तिते जाता अङ्कन्दपाः १६९। अतो द्विगु-
णान्मासगणात् स्वाङ्कन्दपां, १६९ शाधिकात् त्रिभिर्विभ-
क्तात् फलं भागादि मासगणतुल्या राशयश्च तत्र लेप्याः
एवं सपातसूर्यो भवतीत्युपपन्नम् । यदुक्तं त्रिपूर्णबाणा
५०३ धिका इति । अयं कलियुगादौ पातस्य क्षेप-
स्तथा सपातसूर्यमासार्धक्षेपश्चात्र योजितः । तथात्र
मध्यमः सूर्यः सपात आगच्छति । तेन स्फुटेन भवि-
तव्यम् । स्फुटमध्ययोरन्तरं स्थूलं किल भागद्वयम् ।
अत उक्तं मनूनका इति अन्यथा द्वादशभिरेव भुजभा-
गैर्मानैक्यार्धतुल्यः शर उत्पद्यते । तथा गूढक्रियया फ-
लमानीय सपातसूर्य इति नामनिर्देशः कृतः। तेन तयो-
र्बीजकर्म सूचितम् । तदग्रत्र सपातार्के कार्यम्"ग्रमि०।
अथ सूर्यग्रहार्थं विशेषः । "गटहार्धयुक्तस्य सपातभा-
स्वतो भुजांशकान् गोलदिशोऽवगम्य च । क्षेयोऽर्को-
रविसंक्रमाद्गतदिनैर्दर्शान्तनाड्यीनताहतो४शेन गटहादिनो-
नयुक्तितः प्राक् पश्चिमेऽस्यापमः । अत्रांशैः खलु संस्कृतो
रसलवेनास्याथ ते संस्कृताः पाताढ्यार्कभुजांशका यदि
नगोऽनाः स्युस्तदार्कग्रहः । रूपं १ वियत्०पूर्णलवान्
४०सपादान् १५ क्षिप्त्वा सपाते गतिमासगर्के । तत्सम्भवं
प्रागवलोक्य धीमान् ग्रहान् गृहार्थं विदधीत तत्र"गि०।

अत्रोक्तवद् यः सपातसूर्यो ज्ञातः । असौ पञ्चदशभि
१५भागैरधिकः कार्यः । यदि सूर्यग्रहणसम्भवो ज्ञा-
तव्यः । ततस्तस्य भुजांशा यदि सपातः सूर्य उत्तरगोले
तदोत्तरा यदि दक्षिणे तदा दक्षिणाः, तांश्चिह्नितान्
अनष्टाः स्थाप्याः । रविसंक्रमात् सूर्यो ज्ञेयः । रवि-
संक्रमाद्यावन्तो दिवसा गताश्चावन्तो भागा कल्प्याः ।
गतसंक्रान्तितुल्या राशयश्च । ततोऽभीष्टान्तकालस्य
स्थूलस्य नतघटिकाः कार्याः । ताश्च चतुर्भि ४ भागे
हृते यल्लभ्यते तद्राश्यादिकं फलं स्थाप्यम् । तेन रा-
श्यादिना फलेन पूर्वाह्णे रविस्तनः कार्योऽपराह्णे युतः
तस्य स्थायनांशस्य ग्रान्तिः साध्या । क्रान्त्यक्षांशानां च